

Metodoloģija dzīves kvalitātes nodrošināšanas cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem izvērtēšanai sociālos pakalpojumos.

Projekta „Biedrības „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” kapacitātes stiprināšana līdzdalībai sociālo pakalpojumu cilvēkiem ar invaliditāti plānošanas un kvalitātes izvērtēšanas procesos” (Līguma identif. nr. 1DP/1.5.2.2.2./11/APIA/SIF/015/50) ietvaros

Rīgā, 2012.g. maijā

„Šis materiāls „Metodoloģija dzīves kvalitātes nodrošināšanas cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem izvērtēšanai sociālos pakalpojumos.” ir veidots ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par materiāla „Metodoloģija dzīves kvalitātes nodrošināšanas cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem izvērtēšanai sociālos pakalpojumos.” saturu atbild biedrība „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi”.

92,7 % no Projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību. Apakšaktivitāti administrē Valsts kanceleja sadarbībā ar Sabiedrības integrācijas fondu.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

EIROPAS SAVIENĪBA

© Biedrība „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi”.

Citējot atsauce obligāta.

„Metodoloģija dzīves kvalitātes nodrošināšanas cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem izvērtēšanai sociālos pakalpojumos” izmantojama tikai ar biedrības „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” atļauju, pēc apliecinājuma saņemšanas par metodoloģijas izmantošanas mācību kursa apguvi.

Saturs

Ievads	4
Dzīves kvalitātes novērtēšanas modelis	4
Dzīves kvalitātes novērtējuma ietvars	8
Dzīves kvalitātes novērtējuma izstrāde	8
Dzīves kvalitātes novērtējuma administrēšanas process	10
Dzīves kvalitātes novērtējuma objektīvā un subjektīvā daļa.	11
Datu apstrāde	13
Dzīves kvalitātes novērtēšanas objektīvā anketa	15
Dzīves kvalitātes subjektīvā novērtējuma anketa	25
Tests, lai izvērtētu cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem spēju atbildēt uz dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīviem jautājumiem	29
Literatūras avoti	35

Ievads

Biedrības „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” ikdienas darbība ir vērsta uz cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitātes uzlabošanu. Biedrība īpašas uzmanības lokā ir sociālo pakalpojumu kvalitātes nodrošinājuma un efektivitātes jautājumi, un to ietekme uz cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitāti.

Biedrības biedri ilgākā laika posmā ir regulāri izzinājuši ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestāžu ietekmi uz cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitāti, prioritāri vērtējot cilvēku ar smagiem un kompleksiem traucējumiem dzīves kvalitāti. Tomēr dzīves kvalitātes izvērtēšanu līdz šim ir apgrūtinājis metodoloģijas trūkums.

Lai situāciju uzlabotu, biedrība „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” ir izstrādājusi metodoloģiju cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitātes izvērtēšanai sociālos pakalpojumos. Metodoloģija ir izmantojama gan pašvaldībā balstītu sociālo pakalpojumu, gan ilgstošas aprūpes pakalpojumu ietekmes uz dzīves kvalitāti izvērtēšanai. Veicot sistēmisku pakalpojumu ietekmes uz pakalpojumu saņēmēju dzīves kvalitāti izvērtēšanu, iespējams sociālos pakalpojumos identificēt tās pakalpojumu darbības jomas, kuras būtu kvalitatīvi jāuzlabo, lai uzlabotu pakalpojumu kvalitāti kopumā un lai pakalpojumi spētu nodrošināt iespējami augstu dzīves kvalitāti cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem.

Biedrība „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” cer, ka izstrādātā metodoloģija dos būtisku ieguldījumu cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitātes uzlabošanā.

Dzīves kvalitātes novērtēšanas modelis

Izvērtēšanas instruments ir izstrādāts balstoties uz veiktajiem teorētiskajiem pētījumiem par dzīves kvalitātes konceptu, tā novērtēšanas rādītājiem, sfērām, līmeņiem un instrumentu klāstu. Izvērtēšanas instruments ir balstīts uz astoņu dzīves sfēru / domēnu modeli, kuru ir piedāvājis R. Schalock (2002). Konkrētā dzīves kvalitātes novērtēšanas astoņu domēnu koncepcija ir izvēlēta, jo tā, atšķirībā no citām koncepcijām (kuras ir piedāvājuši tādi autori, kā Cummins, 2005; Felce and Perry,

1995; Gardner and Carran, 2005; Perry and Felce, 2005), ir, pēc literatūras avotiem, pēdējā laikā visvairāk izmantota cilvēku ar invaliditāti dzīves kvalitātes izvērtēšanai un tā tiek sasaistīta ar uz personu centrētu dzīves kvalitātes novērtējumu. Jāņem vērā, ka šī pieeja, kaut arī sākotnēji ir tikusi attīstīta, lai vērtētu cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem dzīves kvalitāti, šodien tiek izmantota, lai izvērtētu ne tikai cilvēku ar citu veidu invaliditāti dzīves kvalitāti, bet arī citu sabiedrības grupu dzīves kvalitāti (De Maeyer, Vanderplasschen, and Broekaert, 2009) , arī gados vecāku cilvēku dzīves kvalitāti (Gómez, Verdugo, Arias, and Navas, 2008).

Katru no astoņiem dzīves kvalitātes domēniem/sfērām raksturo indikatoru kopums. Indikatoru mērījumu rezultātā tiek gūts pārskats pār cilvēku personīgiem ieguvumiem. Iegūto datu analīzes rezultātus var izmatot gan ziņošanai, gan pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai. Izstrādājot dzīves kvalitātes izvērtēšanas metodiku, ir ņemts vērā, ka:

- ✓ Dzīves kvalitāte ir multidimensionāls koncepts,
- ✓ Dzīves kvalitāte ir saistīta ar ētiskām un kultūras vērtībām,
- ✓ Dzīves kvalitāti ietekmē personīgie un vides faktori,
- ✓ Dzīves kvalitātei ir objektīvās un subjektīvās komponentes.

Dzīves kvalitātes izvērtēšanas instrumentā, tā izstrādes darba grupa ir iekļāvusi sekojošas dzīves kvalitātes sfēras (domēnus):

1. Emocionālā labsajūta.
2. Starppersonu attiecības.
3. Fiziskā labsajūta.
4. Materiālā labklājība.
5. Personības attīstība.
6. Pašnoteikšanās.
7. Sociālā iekļaušana.
8. Tiesības.

Izstrādājot dzīves kvalitātes izvērtēšanas instrumentu, katrai dzīves kvalitātes sfērai ir definēti indikatori un rādītāji:

Emocionālā labsajūta:	
<i>Indikatori</i>	<i>Rādītāji</i>
Drošības sajūta, stabila un paredzama vide, pozitīvas reakcijas, garīgā stabilitāte, apmierinātība	Emociju izpausmes (pozitīvas un negatīvas). Ieinteresētība ikdienas aktivitātēs (aktivitāte). Patika apgūt kaut ko jaunu. Zems negatīvā stresa līmenis. Adekvāta uzvedība/uzvedības traucējumi. Drošības sajūta dzīves vidē (mājās, pakalpojumā). Uzticēšanās apkārtējiem cilvēkiem. Darbību paredzamība, stabila vide.
Starppersonu attiecības	
<i>Indikatori</i>	<i>Rādītāji</i>
Piederība, pieķeršanās, intimitāte, draudzība, mijiedarbība, atbalsts	Attiecības ar ģimeni/tuviniekiem. Attiecības ar cilvēkiem ārpus pakalpojuma. Attiecības ar citiem klientiem. Spēja pieķerties kādam (drošā piesaiste garīga rakstura traucējumu gadījumā) Piederības sajūta (piem. ģimenei). Atbalsts atbilstošs cilvēka vajadzībām. Tuvu draugu esamība (kuri nav apmaksāts personāls) , draugu apmeklējumi dzīves vietā Drošība strppersonu attiecībās.
Fiziskā labsajūta	
<i>Indikatori</i>	<i>Rādītāji</i>
Dzīves vide, mobilitāte, miegs, veselības aprūpe, uzturs, brīvais laiks, individuālās fiziskās vajadzības.	Dzīves vides iekārtojums, komfortablums. Mobilitāte telpās, mobilitāte ārpus telpām. Guļamtelpas iekārtojums. Pozicionēšana miega laikā. Miega traucējumi. Uzturs. Ēšanas procesa atbilstība. Vieta un galda priekšmeti. Ēdiena gatavošana. Dzēriens ārpus ēdienreizēm. Personīgā higiēna. Apģērbs. Brīvais laiks telpās, brīvais laiks ārpus telpām. Ģimenes ārsta un speciālistu pieejamība. Izgulējumu profilakse. Karantīna. Personīgā higiēna, iespējas atbilstoši vēlmēm un vajadzībām. Intimitātes nodrošinājums. Individuālo fizisko vajadzību nodrošināšana – nepieciešamības gadījumā, pozicionēšana. Tehnisko palīglīdzekļu nodrošinājums. Pretizgulējuma palīglīdzekļi. Medicīniskā rehabilitācija. Sociālā rehabilitācija.

Materiālā labklājība	
<i>Indikatori</i>	<i>Rādītāji</i>
Personīgais īpašums, nodarbinātība	Pieder personīgās lietas. Finances personīgo vajadzību nodrošināšanai. Iespēja veidot finansu uzkrājumu, ja ir vēlme. Nodarbinātība atbilstoši spējām, Iespēja strādāt algotu darbu un saņemt paveiktajam atbilstošu atalgojumu. Iespēja doties brīvdienās.
Personības attīstība:	
<i>Indikatori</i>	<i>Rādītāji</i>
Izglītība un habilitācija, jēgpilnas aktivitātes, palīgtechnoloģijas, komunikācija.	Mūžizglītības iespējas atbilstoši interesēm. Formālās izglītības pieejamība. Interesu izglītība. Jēgpilnas ikdienas aktivitātes. Līdzdalība ikdienas aktivitātēs. Palīgtechnoloģijas, atbilstoši vajadzībām. Komunikatīvais atbalsts. Alternatīvā komunikācija Seksuālā izglītība. Habilitācijas pasākumi. Spējas izvēlēties attīstība. Ikdienas aktivitāšu atbilstība pieauguša cilvēka dzīves posmam.
Pašnoteikšanās:	
<i>Indikatori</i>	<i>Rādītāji</i>
Izvēle, personīgā kontrole, lēmumu pieņemšana, personīgie mērķi	Izvēles iespējas (kur dzīvot, ar ko kopā dzīvot, ikdienas aktivitātes). Kontrole pār finansu līdzekļiem. Atbalsts lēmumu pieņemšanā. Līdzdalība lēmumu pieņemšanā. Cilvēka viedoklis(iespēja paust). Pašai zstāvība.
Sociālā iekļaušana:	
<i>Indikatori</i>	<i>Rādītāji</i>
Atbalsts, iekļaujoša vide, līdzdalība.	Atbalsts citiem cilvēkiem. Saskarsme ar tuvākajiem kaimiņiem. Ikdienas aktivitātes vietējā pašvaldībā (iepirkšanās, frizētava, kafējnīcas apmeklējums...) Līdzdalība sabiedriskās aktivitātēs, pasākumos. Piederība kādai interešu grupai, biedrībai.
Tiesības	
<i>Indikatori</i>	<i>Rādītāji</i>
Privātums, īpašums, procesuālās	Privātums ikdienas vidē (vannas istaba,

tiesības, no barjerām brīva vide	guļamistaba). Iespēja būt vienam. Iespēja pārvaldīt personīgo īpašumu, atbilstošs atbalsts. Iespēja iesniegt sūdzību. Dalība vēlēšanās. Interesu aizstāvība/ tiesības biedroties. Vides pieejamība, informācijas pieejamība. Īpašuma drošība.
----------------------------------	--

Tabulā apkopotie dzīves kvalitātes rādītāji ietver gan objektīvos, gan subjektīvos aspektus, tie ir multidimensionāli un tos ietekmē gan personīgie, gan vides faktori, kā arī to mijiedarbība.

Dzīves kvalitātes novērtējuma ietvars

1. Dzīves kvalitātes novērtējums ir balstīts uz *1.tabulā* attēlotās dzīves kvalitātes sfēru struktūru.
2. Dzīves kvalitātes novērtējums ir uz personu centrēts.
3. Dzīves kvalitātes novērtējuma instrumenta izstrādē ir piedalījušies cilvēki ar invaliditāti, tuvinieki cilvēkiem ar smagu invaliditāti, sociālo pakalpojumu sniedzēji un speciālisti, tā nodrošinot vispusīgu pieeju instrumenta izstrādei.
4. Dzīves kvalitāte novērtējums ietver gan objektīvos, gan subjektīvos rādītājus.
5. Dzīves kvalitātes novērtējums ir veidots tā, lai būtu izmantojams gan cilvēku, kuri dzīvo ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojumos, gan cilvēku, kuri saņem alternatīvus sociālos pakalpojumus dzīves kvalitātes novērtēšanai.
6. Dzīves kvalitātes novērtējums ietver sistēmas perspektīvu, kas aptver multiplas vides ietekmi uz cilvēku ar invaliditāti mikro un mezo līmenī.

Dzīves kvalitātes novērtējuma izstrāde

Izstrādājot dzīves kvalitātes novērtējumu, tajā tika iekļauti universālie dzīves kvalitātes rādītāji, kā arī papildus pievienoti rādītāji, kuri ir specifiski attiecināmi uz dzīves kvalitātes nodrošinājumu ilgstošas sociālās aprūpes iestādēs dzīvojošiem cilvēkiem ar invaliditāti.

Dzīves kvalitātes novērtējuma izstrādes pirmais posms bija vispusīga pētījuma izstrāde par dzīves kvalitātes konceptu un dažādiem instrumentiem, kuri tiek izmantoti dzīves kvalitātes izvērtēšanai. Uz pētījuma pamata tika izvēlēti cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem atbilstošākais dzīves kvalitātes sfēru/domēnu modelis.

Atbilstoši izvēlētajam modelim, dzīves kvalitātes novērtējuma izstrādes darba grupa izveidoja rādītāju kopumu katrai no dzīves kvalitātes sfērām. Instrumenta izstrādes darba grupa vienojās, ka novērtējumam ir jāietver gan objektīvie, gan subjektīvie rādītāji.

Katrs no dzīves kvalitātes novērtējumā iekļautajiem rādītājiem ir izvērtēts atbilstoši četriem iepriekš definētiem kritērijiem:

1. Vai rādītājs atspoguļo to, ko cilvēki vēlas savā dzīvē („svarīgums”).
2. Vai rādītājs atbilst šodienas un nākotnes sociālai politikai („atbilstība”).
3. Vai pakalpojumu/atbalsta sniedzējiem ir vismaz daļēja kontrole pār izvēlētajiem rādītājiem („iespējamība”).
4. Vai rādītāju mērījumi var tikt izmantoti ziņojumu izstrādei un pakalpojumu kvalitātes uzlabošanas mērķim.

Izstrādātajā dzīves kvalitātes novērtējumā ietvertu rādītāju izvērtējums tiks veikts izmantojot ticamības koeficientu – *Cronbah alpha*. Apakšrādītāji, kuriem būs zems ticamības koeficients, tiks izņemti no dzīves kvalitātes novērtējuma aprobācijas procesa noslēgumā.

Dzīves kvalitātes novērtējuma izstrādes noslēgumā tika sagatavotas administrēšanas un aprēķinu instrukcijas.

Dzīves kvalitātes novērtējuma izstrādes darba grupa uzskata, ka nepieciešama pakāpeniska instrumenta kvalitatīva uzlabošana un izstrādātais dzīves kvalitātes novērtējums ir uzskatāms par darba variantu. Līdz ar to, tiks turpinātas vairākas aktivitātes arī pēc novērtējuma izstrādes:

- Nepieciešama papildus pētījumi par dzīves kvalitātes novērtējuma ticamību un validitāti;

- Dzīves kvalitātes novērtējumu jāveic pietiekamam cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem skaitam dažādos sociālo pakalpojumu veidos, lai dati būtu savstarpēji salīdzināmi;
- Jāapzina dzīves kvalitātes novērtējuma potenciālās izmantošanas iespējas pētniecības nolūkos.

Dzīves kvalitātes novērtējuma administrēšanas process

Dzīves kvalitātes novērtējuma veicēja kvalifikācija.

Dzīves kvalitātes novērtējuma instrumentu var izmantot tikai eksperts, kurš ir izgājis speciālu apmācību instrumenta izmantošanai un tas nedrīkst būt izvērtējamā pakalpojumu vai tā pārraugošās struktūras darbinieks. Cilvēkam, kurš veic dzīves kvalitātes novērtējumu labi jāpārzina dzīves kvalitātes koncepts un aspekti, kā sabiedrībā kopumā, tā arī specifiski cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Novērtējuma veicējam ir jāpārzina dažādi funkcionālo traucējumu veidi, jāorientējas to iespējamā ietekmē uz cilvēku dzīves kvalitāti, kā arī jāpārzina uz personu centrētu sociālo pakalpojumu ietekme uz cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitāti. Novērtējuma veicējam ir jāizprot, kā atbildes uz novērtējuma jautājumiem var ietekmēt cilvēku personība, iepriekšēja dzīves pieredze, komunikatīvās barjeras un specifika saistībā ar garīga rakstura traucējumiem. Novērtējuma veicējam ir jābūt apmācītam veikt cilvēka spēju sniegt subjektīvu skatījumu izvērtējumam. Bez tam, novērtējuma veicējam ir jāorientējas alternatīvās komunikācijas metodēs un jāspēj tās izmantot dzīves kvalitātes novērtējuma procesā.

Prasības dzīves kvalitātes novērtējuma veicējam.

- Dzīves kvalitātes novērtējuma veicējs ir apguvis instrumenta administrēšanu, iegūto datu apkopošanu un interpretāciju.
- Izpratne par dzīves kvalitātes konceptu, indikatoriem un rādītājiem.
- Zināšanas par dzīves kvalitātes novērtējuma objektīvo un subjektīvo daļu, prasmes izmantot 3-punktu Likerta skalu.
- Dzīves kvalitātes novērtējuma veicējs ir izgājis praksi, apliecinājis prasmes praksē izmantot novērtēšanas instrumentu un saņēmis apliecinājumu par atļauju izmantot instrumentu praksē.
- Spēja apliecināt administrēšanas un datu apkopošanas validitāti.

Dzīves kvalitātes novērtējuma objektīvā un subjektīvā daļa.

Dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīvā daļa.

Dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīvo daļu var aizpildīt pats cilvēks ar funkcionāliem traucējumiem vai cilvēka uzticamības persona (draugs, tuvinieks, ģimenes loceklis), ja cilvēks pats nespēj atzīmēt atbilstošās atbildes, bet spēj sniegt atbildes uz subjektīviem jautājumiem. Uzticamības personai ir jāpazīst cilvēks ar funkcionāliem traucējumiem ne mazāk, kā vienu gadu un ir jāpārzina visas novērtējumā definētās dzīves sfēras, cilvēka dzīves pieredze un dzīves apstākļi. Uzticamības persona nevar būt pakalpojuma, kuru cilvēks saņem apmaksāts personāls. Gadījumā, ja cilvēks pats nespēj aizpildīt dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīvo daļu pats un nav neviena uzticamības persona, kura atbilstu izvirzītajiem kritērijiem, tad subjektīvais novērtējums netiek aizpildīts.

- Respondentiem, kuri spēj izlasīt un izprast anketas jautājumus, tiek lūgts izteikt viedokli par katru no jautājumiem.
- Respondentiem, kuriem jautājumi ir jānolasa priekšā un tie jāizskaidro, vērtējums skalā tiek atzīmēts atbilstoši pārrunu rezultātā izdarītajam secinājumam.
- Ja cilvēks spēj sniegt atbildes, bet nespēj anketu aizpildīt, vērtējumu skalā atzīmē uzticamības persona vai intervētājs.
- Pirms dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīvās skalas aizpildīšanas ir jāveic respondenta subjektīvo vērtējumu spēju izvērtēšanas tests, gadījumā, ja intervētājs nav pilnībā pārliecināts, vai respondents spēj sniegt adekvātas atbildes uz subjektīviem jautājumiem.
- Novērtējuma laikā pēc iespējas jāveicina cilvēka ar funkcionāliem traucējumiem spēja iespējami patstāvīgi atbildēt uz jautājumiem, nepieciešamības gadījumā jāizmanto alternatīvās komunikācijas metodes.

Dzīves kvalitātes novērtējuma objektīvā daļa.

Dzīves kvalitātes novērtējuma objektīvā daļa tiek aizpildīta izmantojot vienu vai vairākas izvērtēšanas metodes. Izvērtēšanas metode tiek definēta katram rādītājam

individuāli. Iespējamās izvērtēšanas metodes var būt: novērojumi, intervijas ar cilvēku, intervijas ar personālu, intervijas ar ģimenes locekļiem vai citiem piesaistītiem cilvēkiem, dokumentu analīze.

Veicot dzīves kvalitātes objektīvo novērtējumu kādā publiskā sociālā apkalpojumā, ir svarīgi izprast, ka netiek veikta pakalpojuma izvērtēšana vai cilvēka piemērotības pakalpojumam izvērtēšana, bet gūta informācija par cilvēka dzīves kvalitāti kopumā un atsevišķās sfērās, lai attīstītu stratēģijas, kā uzlabot cilvēku, kuri saņem dažādus sociālos pakalpojumus, dzīves kvalitāti.

Veicot cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem dzīves kvalitātes novērtējumu sociālos pakalpojumos, ir svarīgi nodrošināt pozitīvu un atvērtu komunikāciju ar pakalpojuma personālu, lai gūtās atbildes būtu iespējami objektīvas. Tāpēc, pirms novērtējuma uzsākšanas, ir būtiski izskaidrot pakalpojuma personālam novērtēšanas procesus, to, kādi dati tiks iegūti novērtēšanas procesā un kas ar iegūtajiem datiem tiks darīts, lai personāls justos droši sniedzot atbildes. Tieši tāds pats izskaidrošanas darbs ir jāveic ar pakalpojuma saņēmējiem, kuri tiks iesaistīti dzīves kvalitātes novērtēšanas procesā. Vēlams ar respondentu pirms izvērtēšanas pārrunāt kādus jautājumus, kas cilvēkam ir nozīmīgi un interesanti, lai radītu drošības sajūtu, pirms uzsākt sarunu par izvērtējumu. Veicot novērtēšanu ir jārespektē cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem izvēle, privātums un jāievēro konfidencialitāte. Dzīves kvalitātes novērtējums tiek veikts anonīmi, personu dati netiek fiksēti.

Veicot dzīves kvalitātes novērtēšanu ir atļauts mainīt dzīves kvalitātes domēnu/sfēru kārtību. Ieteicams sākt ar tām sfērām, kuras cilvēkam varētu būt patīkamākās un par kurām domājot cilvēkam nepaaugstinātos stresa līmenis.

Novērtēšanas laikā ir pieļaujama atbalsta vai uzticamības personu klātbūtne, kas var būt arī algots pakalpojuma personāls. Tomēr novērtēšanas veicējam ir jānodrošina, lai netiktu sniegtas atbildes respondenta vietā, bet respondentam tiktu sniegts atbalsts jautājumu izpratnē, piemēram, ar skaidrojumu vai piemēru palīdzību.

Veicot dzīves kvalitātes novērtēšanu, komunikācijai jābūt skaidrai un nepārprotamai gan cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, gan pakalpojuma personālam. Novērtēšanas veicējam jāapzinās, ka dzīves kvalitātes novērtējumā nav pareizu vai nepareizu atbilžu. Jānodrošina, lai valoda būtu vienkārša un saprotama.

Ja rādītājs ir pārāk sarežģīts, lai cilvēks ar funkcionāliem traucējumiem spētu sniegt objektīvu vērtējumu, ir jāseko apmācību procesā sniegtajai shēmai par alternatīvu metožu pielietojumu rādītāja izvērtēšanā.

Veicot rādītāju izvērtēšanu, konsekventi jāseko apmācību un instrukcijas procesā sniegtajai shēmai, kādos gadījumos, kāds punktu skaits konkrētam apakšrādītājam ir jāpiešķir. Šaubu gadījumā, tās ir jāfiksē dokumentāli un datu apkopošanas procesā jāizvērtē.

Dzīves kvalitātes novērtējuma objektīvās un subjektīvās vērtēšanas daļas netiek aizpildītas vienlaicīgi, lai mazinātu iespējamās interpretācijas kļūdas.

Datu apstrāde

Dzīves kvalitātes novērtējumā katrs indikators tiek izvērtēts divos veidos: ar objektīvā cilvēka apstākļu un pieredzes izvērtējuma palīdzību un subjektīvā izvērtējuma palīdzību. Šāds dzīves kvalitātes novērtēšanas modelis tika izvēlēts, jo veiktajos pētījumos akcentēts, ka starp objektīvajiem un subjektīvajiem dzīves kvalitātes mērījumiem ir neliela korelācija, vai arī tās nav vispār (Cummins, 1997); vēsturiski dzīves kvalitātes novērtēšanā lielāks uzsvars ir bijis uz svarīguma uztveri, apmierinātību un subjektīvo labsajūtu (Bohman et.al., 20004; Cummins et al., 2008); objektīvos dzīves kvalitātes mērījumus ir iespējams izmantot dzīves kvalitātes uzlabošanai cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem (Schalock&Felce, 2004); iespējamās nesakritības un pretrunas starp cilvēka uztveri un objektīvu dzīves pieredzes un apstākļu izvērtējumu (Schalock et al., 2007).

Dzīves kvalitātes novērtējumam ir izmantota 3-punktu Likerta skala gan objektīvajai, gan subjektīvajai novērtējuma daļai. Likerta skala tika izvēlēta, jo tā ir viegli izprotama respondentiem un tāpēc to ir ērti lietot izvērtēšanas laikā, lai ietvertu dažādas attieksmju un uzvedības variācijas, kā arī tā ir efektīva un uzticamam metode datu iegūšanai (Hartaley&MacLean, 2006). Subjektīvo un objektīvo mērījumu dati tiek apkopoti atsevišķi.

Datu apkopošanas formas piemērs.

Domēns/sfera	Rādītājs	Apakšrādītājs	Objektīvais izvērtējums
Fiziskā labsajūta	1.	1.1.	
		1.2.	
		Kopā	
	2.	2.1.	
		2.2.	
	3.		
	4.		
	5.		
		
	Kopā		

Vispirms tiek izrēķināta katra rādītāja vērtība, balstoties uz apakšrādītāju vērtību un pēc tam tiek izrēķināta domēna/sfēras vērtība.

Pēc līdzīgas shēmas tāpat tiek rēķināta subjektīvo rādītāju vērtība.

Izvērtējuma veicējs, balstoties uz iegūtajiem datiem un izvērtēšanas laikā gūto informāciju, izstrādā atzinumu un rekomendācijas aprakstošā formā katram konkrētam pakalpojuma sniedzējam.

Dzīves kvalitātes novērtēšanas objektīvā anketa

Fiziskā labsajūta

mājoklis, veselības aprūpe, mobilitāte, pārtika, labsajūta

Rādītājs: Dzīves vide

Metodoloģija: Vietas apskate, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Iekārtojums	Atbilst cilvēka individuālām fiziskām vajadzībām.	0	1	2
	Dzīves vide mājīga, iekārtota atbilstoši cilvēka vēlmēm.	0	1	2
Komfortablums	Telpas atbilstošas vispārpieņemtām normām.	0	1	2

Rādītājs: Mobilitāte

Metodoloģija: Vietas apskate, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Mobilitāte telpās	Iespēja pārvietoties ar/bez atbalsta, atbilstoši cilvēka izvēlei.	0	1	2
Mobilitāte ārpus telpām	Iespēja pārvietoties ar/bez atbalsta, atbilstoši cilvēka izvēlei.	0	1	2

Rādītājs: Miegš

Metodoloģija: Vietas apskate, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Guļamistabas/zonas iekārtojuma	Atbilst cilvēka individuālām fiziskām vajadzībām.	0	1	2
Pozicionēšana	Gulēšanas laikā cilvēks tiek pozicionēts. Kā tiek fiksēts _____	0	1	2

Miega traucējumi.	Miega traucējumi fiksēti un iemesls tiek izvērtēts. Kā tiek fiksēti _____	0	1	2
-------------------	--	---	---	---

Rādītājs: Ēšana

Metodoloģija: Vietas apskate, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Uzturs	Pilnvērtīgs, sabalansēts, individuālām vajadzībām atbilstošs.	0	1	2
	Iespēja izvēlēties ēdienu	0	1	2
Vieta un galda priekšmeti	Vieta atbilst cilvēka individuālām fiziskām vajadzībām.	0	1	2
	Galda priekšmeti atbilst cilvēka individuālām fiziskām vajadzībām.	0	1	2
Ēšanas process	Ēšanas process atbilst individuālām fiziskām vajadzībām.	0	1	2
Ēdiena gatavošana	Nodrošināta iespēja pašam gatavot ēdienu.	0	1	2
Dzēriens ārpus ēdienreizēm	Pieejams ūdens ārpus ēdienreizēm.	0	1	2

Rādītājs: Personīgā higiēna

Metodoloģija: Vietas apskate, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Higiēnas priekšmeti	Individuālās lietošanas nodrošinājums.	0	1	2
	Inkontinences līdzekļu atbilstība vajadzībām.	0	1	2
Mazgāšanās	Intimitātes nodrošinājums.	0	1	2
	Mazgāšanās iespējas atbilstoši vajadzībām un vēlmēm.	0	1	2

Rādītājs: Apģērbs*Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti*

Apģērbs	Apģērbs privātai lietošanai, atbilstošs izmēram.	0	1	2
	Iespēja izvēlēties apģērbu.	0	1	2
	Atbilstība situācijai.	0	1	2

Rādītājs: Brīvais laiks*Metodoloģija: Vietas apskate, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti*

Brīvais laiks telpās	Iespēja pavadīt brīvo laiku atbilstoši interesēm un vēlmēm.	0	1	2
Brīvais laiks ārpus telpām	Regulāra iespēja pavadīt brīvo laiku laukā.	0	1	2

Rādītājs: Individuālās fiziskās vajadzības*Metodoloģija: Novērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti*

Tehniskie palīglīdzekļi	Atbilstība individuālām vajadzībām.	0	1	2
Pozicionēšana	Cilvēki tiek pozicionēti atbilstoši speciālista norādījumiem.	0	1	2
Vertikalizācija	Vertikalizācija ir regulāra, atbilstoša norādījumiem.	0	1	2
Vēdera izeja	Vēdera izejas regularitāte ir fiksēta un kontrolēta.	0	1	2

Rādītājs: Veselības aprūpe*Metodoloģija: Intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti*

Medicīnas darbinieki	Ģimenes ārsta pakalpojums atbilstoši vajadzībai.	0	1	2
	Speciālistu konsultācijas atbilstoši vajadzībai.	0	1	2

Medikamenti	Nodrošināta lietošana atbilstoši speciālistu norādījumiem.	0	1	2
	Nodrošināta sāpju kupēšana.	0	1	2
Izgulējumi	Izgulējumu profilakse	0	1	2
Karantīna	Tikai ārkārtējas nepieciešamības gadījumā.	0	1	2

Rādītājs: Rehabilitācija

Metodoloģija: Intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Medicīniskā rehabilitācija	Nodrošināta atbilstoši individuālām vajadzībām.	0	1	2
	Nodrošināta medicīniskās rehabilitācijas pēctecība.	0	1	2
Sociālā rehabilitācija	Uz personu centrēts sociālās rehabilitācijas plāns.	0	1	2
	Sociālās rehabilitācijas plānā paredzētie pasākumi tiek īstenoti un regulāri izvērtēti.	0	1	2

Emocionālā labsajūta

drošība, stabila un paredzama vide, pozitīvas attiecības

Rādītājs: Emociju izpausmes

Metodoloģija: Intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Emociju izpausmes	Cilvēks pauž emocijas (pozitīvas un negatīvas).	0	1	2
	Cilvēkam nav vērojama „monotona” uzvedība”.	0	1	2

Rādītājs: Aktivitāte

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Aktivitāte	Cilvēka aktivitāte tiek mērķtiecīgi veicināta.	0	1	2
	Pietiekams atbalsts, lai cilvēks varētu būt aktīvs ikdienā.	0	1	2

Rādītājs: Uzvedības traucējumi

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar darbiniekiem, dokumenti

Uzvedības traucējumi	Uzvedības traucējumu iemesli tiek izziņāti un analizēti.	0	1	2
	Pasākumi uzvedības traucējumu mazināšanai.	0	1	2
Stabila un paredzama vide	Ikdienas darbību paredzamība.	0	1	2
	Stabila un emocionāli droša vide.	0	1	2
	Uzticēšanās apkārtējiem cilvēkiem.	0	1	2

Starppersonu attiecības

piederība, pieķeršanās, intimitāte, draudzība, mijiedarbība, atbalsts

Rādītājs: Attiecības ar ģimeni (ja ir ģimene/tuvinieki).

Cilvēkam nav tuvinieku/ģimenes – n/a.

Metodoloģija: Intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Attiecību raksturojums	Attiecību regularitāte.	0	1	2
	Kopīgi pavadīts laiks un aktivitātes.	0	1	2
Attiecību veicināšana	Personāls veicina attiecības starp cilvēku un ģimeni.	0	1	2

Rādītājs: Attiecības ar cilvēkiem ārpus pakalpojuma

Metodoloģija: Intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Attiecību raksturojums	Iespēja veidot attiecības ar cilvēkiem ārpus pakalpojuma.	0	1	2
	Draugi, kuri nav apmaksāts personāls.	0	1	2

Rādītājs: Attiecības ar citiem klientiem

Metodoloģija: Intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Attiecību raksturojums	Iespēja veidot attiecības ar citiem klientiem, atbilstoši vēlmēm.	0	1	2
	Kopīgas aktivitātes.	0	1	2

Rādītājs: Attiecības ar pakalpojuma personālu

Metodoloģija: Intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Attiecību raksturojums	Cilvēka iesaiste individuālo plānu izstrādē.	0	1	2
	Personāla izpratne par cilvēka individuālām spējām.	0	1	2

Rādītājs: Atbalsts

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Atbalsts	Pieejams atbalsts atbilstoši cilvēka individuālām vajadzībām.	0	1	2
	Spēja palūgt atbalstu nepieciešamības gadījumā.	0	1	2

Rādītājs: Drošība starppersonu attiecībās

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Drošība	Drošība attiecībās ar citiem klientiem.	0	1	2
---------	---	---	---	---

Materiālā labklājība

Personīgais īpašums, nodarbinātība

Rādītājs: Personīgais īpašums

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Lietas	Pieder personīgās lietas.	0	1	2
	Izvēles iespējas, atbilstoši interesēm un finansiālā pieejamība.	0	1	2
Finanses	Personīgais budžets.	0	1	2

Rādītājs: Nodarbinātība

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Nodarbinātības aktivitātes	Pieejamas jēgpilnas ikdienas nodarbinātības aktivitātes.	0	1	2
Algots darbs	Iespēja strādāt algotu darbu atbilstoši spējām un interesēm.	0	1	2
	Iespēja doties brīvdienās.	0	1	2

Personības attīstība

Izglītība un rehabilitācija, jēgpilnas aktivitātes, palīgtehnoloģijas

Rādītājs: Komunikācija

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Komunikācija	Aktīva saziņa, izmantojot gan verbālo, gan neverbālo komunikāciju.	0	1	2
Alternatīvā komunikācija	Saziņā izmanto alternatīvās komunikācijas metodes	0	1	2
Palīgtehnoloģijas	Pieejamas komunikatīvās palīgtehnoloģijas.	0	1	2

Rādītājs: Izglītība un rehabilitācija

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Neformālā izglītība	Iespēja pakalpojuma ietvaros piedalīties nodarbībās atbilstoši interesēm.	0	1	2
---------------------	---	---	---	---

	Spēju un talantu attīstības iespējas ārpus pakalpojuma.	0	1	2
Formālā izglītība	Izglītības iespējas atbilstoši spējām un interesēm.	0	1	2
Habilitācija	Regulāra habilitācija atbilstoši speciālistu norādēm.	0	1	2
Seksuālā izglītība	Informētība par seksualitāti, drošību un seksuālo vardarbību.	0	1	2

Rādītājs: Ikdienas aktivitātes

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Ikdienas aktivitātes	Jēgpilnas ikdienas aktivitātes.	0	1	2
	Līdzdalības iespējas ikvienā ikdienas aktivitātē.	0	1	2
	Aktivitāšu atbilstība pieauguša cilvēka dzīves posmam.	0	1	2
	Atbildību uzņemšanās.	0	1	2

Pašnoteikšanās

Izvēle, personīgā kontrole, līdzdalība, lēmumu pieņemšana, personīgie mērķi

Rādītājs: Izvēles iespējas

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Izvēles iespējas	Izvēles iespējas ikvienā ikdienas aktivitātē.	0	1	2
	Spējas izdarīt izvēli veicināšana.	0	1	2
	Izvēles iespējas ar ko kopā dzīvot.	0	1	2
	Izvēles iespējas kur dzīvot.	0	1	2

Rādītājs: Līdzdalība

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Līdzdalība	Cilvēka viedoklis tiek izziņāts.	0	1	2
	Cilvēka viedoklis tiek ņemts vērā.	0	1	2
	Pašaaizstāvības iemaņu apguves iespējas.	0	1	2

Rādītājs: Lēmumu pieņemšana

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Lēmumu pieņemšana	Cilvēkam ir iespējas pieņemt lēmumus atbilstoši savām spējām.	0	1	2
	Atbalsta lēmumu pieņemšanā.	0	1	2

Sociālā iekļaušana

Atbalsts, iekļaujoša vide, līdzdalība

Rādītājs: Iekļaujoša vide

Metodoloģija: Intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Publiskie pakalpojumi	Cilvēkam ir iespējas izmantot vispārējas pieejas publiskos pakalpojumus	0	1	2
Sabiedriskie pasākumi	Līdzdalības iespējas sabiedriskos pasākumos.	0	1	2
Sociālās aktivitātes	Iespēja būt noderīgam – atbalsts citiem cilvēkiem, brīvprātīgais darbs.	0	1	2
	Piederība interešu grupai, biedrībai.	0	1	2

Tiesības

Privātums, īpašums, procesuālās tiesības, no barjerām brīva vide

Rādītājs: No barjerām brīva vide

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Pieejamība	Nodrošināta vides pieejamība pakalpojumā.	0	1	2
	Nodrošināta informācijas pieejamība.	0	1	2

Rādītājs: Privātums

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Privātums	Iespēja būt vienam atbilstoši vēlmei.	0	1	2
	Tiek ievērots cilvēka privātums.	0	1	2

Rādītājs: Procesuālās tiesības

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Procesuālās tiesības	Brīva dalība vēlēšanās.	0	1	2
	Sūdzību iesniegšanas un izvērtēšanas process.	0	1	2

Rādītājs: Īpašums

Metodoloģija: Vērojumi, intervijas ar klientiem un darbiniekiem, dokumenti

Personīgais īpašums	Personīgā īpašuma aizsardzība, drošums.	0	1	2
	Iespēja pārvaldīt personīgo īpašumu, atbilstošs atbalsts.	0	1	2

Dzīves kvalitātes subjektīvā novērtējuma anketa

1. Jūs esat apmierināts ar savu dzīves vietu?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

2. Jūs esat apmierināts ar iespējām pārvietoties gan telpās, gan ārpus tām?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

3. Jūs esat apmierināts ar ērtībām guļot?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

4. Jūs esat apmierināts ar ēdiena garšu un daudzumu?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

5. Kādas ir iespējas nomazgāties dušā/vannā?

Kad vien
nepieciešams

Katru dienu

Tikai noteiktās dienās

6. Jums ir iespēja izvēlēties apģērbu?

Vienmēr

Dažreiz

Nekad

7. Jums ir iespēja izvēlēties, kā pavadīt savu brīvo laiku?

Vienmēr

Dažreiz

Nekad

8. Jūs esat apmierināts ar iespējām „izkustēties” dienas laikā?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

9. Jūs esat apmierināts ar palīdzības sniegšanu sāpju gadījumos?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

10. Jūs esat apmierināts ar iespējām izrunāt savas problēmas ar kādu no iestādes darbiniekiem?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

11. Kā jūtaties parasti ikdienā?

Apmierināts ar dzīvi

Daļēji apmierināts

Nomākts

12. Jūs esat apmierināts ar to, kā Jūs pavadāt dienu?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

13. Jūs esat apmierināts ar iestādes darbinieku rīcību, ja Jūs vai kāds cits klients pārkāpj iekšējās kārtības noteikumus?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

14. Jūs esat apmierināts ar iespējām tikties ar ģimeni?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

15. Jūs esat apmierināts ar iespējām satīties un draudzēties ar citiem cilvēkiem ārpus pakalpojuma?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

16. Jūs esat apmierināts ar iespējām sarunāties, kontaktēties ar citiem cilvēkiem pakalpojumā?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

17.
 Jūs esat priecīgs, satiekot cilvēkus, kuri strādā pakalpojumā?
 Vienmēr Dažreiz Nekad
18.
 Jums ir cilvēks, kuram nepieciešamības gadījumā lūgt palīdzību?
 Vienmēr Dažreiz Nekad
19.
 Manas personīgās lietas lieto
 Es un tie, kuriem es to atļauju Jebkurš Man nav personīgo lietu
20.
 Man ir ko darīt (nodarbības/darbs)
 Katru darba dienu 2 - 3 dienas nedēļā Retāk kā vienu reizi nedēļā
21.
 Man ir sajūta, ka darbinieki mani uzklausa un saprot
 Vienmēr Dažreiz Nekad
22.
 Jūs esat apmierināts ar iespējām apgūt jaunas zināšanas un/vai prasmes?
 Apmierināts Daļēji apmierināts Neapmierināts
23.
 Cik interesanti pait Jūsu ikdiena?
 Ļoti interesanti Ne pārāk interesanti Garlaicīgi
24.
 Jūs esat apmierināts ar iespējām izvēlēties ēdienu, apģērbu, nodarbības?
 Apmierināts Daļēji apmierināts Neapmierināts
-

25. Vai esat apmierināts ar iespēju izteikt savu viedokli sapulcē?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts/sapulces
nenotiek

26. Jūs esat apmierināts ar iespējām pieņemt sev svarīgus lēmumus?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

27. Jūs esat apmierināts ar iespējām piedalīties sabiedriskos pasākumos ārpus dzīves vietas?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

28. Jūs esat apmierināts ar iespējām meklēt informāciju internetā, laikrakstos, žurnālos, TV, utt.?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

29. Jūs esat apmierināts ar iespējām pabūt vienam, ja to vēlaties?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

30. Cik apmierināts Jūs esat ar iespēju piedalīties Vēlēšanās un/vai Referendumā?

Apmierināts

Daļēji apmierināts

Neapmierināts

31. Cik drošā vietā atrodas Jūsu naudas līdzekļi un/vai bankas karte?

Drošībā

Daļējā drošībā

Nav drošībā

Tests, lai izvērtētu cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem spēju atbildēt uz dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīviem jautājumiem

Subjektīvie mērījumi cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem vienmēr ir sarežģīts process. Tam ir divi iemesli – iespējama atkarība no intervētāja, kas vairumā gadījumu var būt iepriekšējas vai esošas institucionālās pieredzes sekas, kā arī iespējas, ka tiek sniegta nepareiza atbilde, gadījumā, ja cilvēks jautājumu neizprot. Lai veiktu dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīvos mērījumus cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem, vispirms ir jāveic sākuma testēšana, kurā tiek noteikts vai cilvēks spēs piedalīties dzīves kvalitātes novērtēšanas subjektīvajos mērījumos, kā arī nepieciešams izzināt izmantojamās mērījumu skalas lielumu. Tā kā dzīves kvalitātes novērtējumā ir izvēlēta 3-punktu Likerta skala, tad skalas lielums var variēt robežās no 2-punktu skalas līdz 3-punktu skalai.

Cilvēkam, kurš veic sākuma testēšanu ir jābūt apmācītam izmantot minēto testu.

Testa aizpildīšanas laikā var piedalīties arī primārā atbalsta persona. Tomēr, jāņem vērā, ka, ja atbalsta persona ir telpā, kurā cilvēks izpilda testu, ir nepieciešams izpildīt vairākus priekšnosacījumus:

1. Atbalsta personas ir jāinstruē, ka viņi nekādā gadījumā nedrīkst jebkādā veidā reaģēt uz jautājumiem, kuri tiek uzdoti klientam.
2. Atbalsta personai ir jāatrodas ārpus klienta redzes lauka.

Sākuma testēšana tiek sākota ar „piekrišanas” izvērtēšanas skalu.

„Piekrišanas” izvērtēšanas skalu.

Pārliecinieties, ka atbalsta persona ir atbilstoši instruēta, respondents jūtas komfortabli un ir gatavs sniegt atbildes uz jautājumiem. Respondentam uz jautājumu jāsniedz apstiprinoša vai noraidoša atbilde.

Lēnām un skaidri nolasi respondentam katru jautājumu:

1. Norādiet uz klienta pulksteni vai kādu apģērba gabalu.

Uzdodiet jautājumu: “Vai (pulkstenis) pieder Jums?”

2. Uz dodiet jautājumu: “Vai Jūs pats izgatavojat visu savu apģērbu un apavus?”

3. Uz dodiet jautājumu: “Vai esat saticis cilvēkus, kuri dzīvo kaimiņos?”

4. Uz dodiet jautājumu: “Vai Jūs izvēlaties, kurš dzīvos kaimiņos?”

Respondenta izvērtējums:

Ja respondents apstiprinoši atbild uz 2. un 4. jautājumu, tālāku testēšanu neveic. Tādā gadījumā cilvēka dzīves kvalitāte tiek izvērtēta izmantojot tikai dzīves kvalitātes novērtējuma objektīvo mērījumu daļu.

Sākuma testēšana.

Testēšanas mērķis ir noteikt, vai cilvēks ar garīga rakstura traucējumiem spēj patstāvīgi atbildēt uz dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīvās anketas jautājumiem. Tests respondentam ir jāizpilda patstāvīgi, sniedzot atbildes uz intervētāja jautājumiem. Tāpēc, ir vēlams, lai atbalsta persona neatrastos telpā, kur tiek veikta testēšana. Gadījumā, ja atbalsta personas klātbūtne ir neizbēgama, respondentam uz jautājumiem ir jāatbild bez palīdzības. Atbalsta personai ir aizliegts ar savu uzvedību ietekmēt respondenta atbildes.

Sākuma testēšanai ir 3 fāzes, kuru mērķis ir noteikt vai respondents spēj:

- (a) izprast izmēru secību,
- (b) lietot skalu ar konkrētām atbildēm,
- (c) lietot skalu ar abstraktām atbildēm.

Veicot „Sākuma testēšanu” , jāseko testēšanas protokolam, no konkrētā pārejot uz abstrakto. Katrā testēšanas fāzē uzdevumu sarežģītība progresē no binārās izvēles, līdz trīs elementu izvēlei.

Ja respondents pieļauj kļūdu, jāatgriežas pie iepriekšējā (vienkāršākā) uzdevuma un jāatkārto jautājums. Ja atkārtoti tiek pieļauta kļūda, fāzi tālāk neturpina un pāriet pie nākamās testēšanas fāzes. Ja cilvēks visās trijās testēšanas fāzēs nespēj pareizi atbildēt vismaz binārās izvēles līmenī, jāsecina, ka cilvēks nespēs sniegt atbildes uz subjektīvās skalas jautājumiem. Tādā gadījumā dzīves kvalitātes novērtēšanai jāizmanto tikai objektīvā izvērtēšanas skala.

Subjektīvā testēšana: 1. Fāze

Izmēru secības tests.

Testu veikšanas kārtība nav noteikta: var sākt ar (a) vai (b). Testa veikšanas kārtību izvēlas testa administrators. Atbalsta personas padoms šai jautājumā var būt noderīgs. Pirms testa sākšanas, respondentam uzdevums jāizskaidro.

(a) Respondentam parāda 2 ekstrēmu izmēru kvadrātus – lielu un mazu.

1.jautājums: Lūdzu norādiet uz LIELĀKO kvadrātu

2.jautājums: Lūdzu norādiet uz MAZĀKO kvadrātu

Ja respondents izdara pareizu izvēli, pret atbilstošo jautājumu, atzīmē (✓), ja nepareizu, atzīmē(x).

Piezīme: Ja respondents pieļauj kļūdu un norāda uz nepareiza izmēra kvadrātu, jautājums jāatkārto vēlreiz. Subjektīvo testēšanu nedrīkst turpināt līdz brīdim, kamēr nav pilnīgi skaidrs, ka cilvēks spēj izpildīt uzdevumu šai līmenī.

(b) Respondentam parāda 3 dažāda izmēra kvadrātus.

1.jautājums: Lūdzu norādiet uz LIELĀKO kvadrātu

2.jautājums: Lūdzu norādiet uz VIDĒJĀ IZMĒRA kvadrātu

3.jautājums: Lūdzu norādiet uz MAZĀKO kvadrātu

Ja respondents izdara pareizu izvēli, pret atbilstošo jautājumu, atzīmē (✓), ja nepareizu, atzīmē(x).

Piezīme: Ja respondents kļūdas (b) uzdevumā, atkārtoti jāizpilda (a) uzdevums. Ja respondents nespēj izpildīt uzdevumu (a), tests jāpārtrauc un dzīves kvalitātes novērtējums jāveic, izmantojot tikai objektīvos mērījumus.

Subjektīvā testēšana: 2. Fāze

Konkrēto atbilžu skala

Subjektīvās testēšanas 2.fāzē kvadrātu diagramma tiek papildināta ar attiecīgā izmēra skalu.

(a) Respondentam parāda divu kvadrātu diagrammu un divu pakāpju skalu.

Respondenta uzdevums ir parādīt intervētājam, kā kvadrāti atbilst pakāpēm. Intervētājs respondentu instruē par veicamo uzdevumu: lielais kvadrāts atbilst augšējai pakāpei un mazais kvadrāts – apakšējai pakāpei. Intervētājs instruē, ka tad, kad viņš norāda uz lielo kvadrātu, cilvēkam ir jānorāda uz augšējo pakāpi un tad, kad viņš norāda uz mazo kvadrātu, cilvēkam ir jānorāda uz apakšējo pakāpi. Gadījumā, ja instrukcija nav skaidra, tā jāatkārto.

1.jautājums:[intervētājs norāda uz lielo kvadrātu]

“Kurai pakāpei atbilst lielais kvadrāts?”

2.jautājums:[intervētājs norāda uz mazo kvadrātu]

“Kurai pakāpei atbilst mazais kvadrāts?”

Ja respondents izdara pareizu izvēli, atzīmē (√), ja nepareizu, atzīmē(x).

Ja cilvēks izpilda uzdevumu, jāpāriet pie trīs kvadrātu problēmas.

Ja respondents neizpilda uzdevumu, intervētājam jāpārlicinās, vai respondents vēlas vēlreiz pārrunāt noteikumus. Ja respondents nevēlas atkārtoti pārrunāt noteikumus, tad jāatkārto uzdevums vēlreiz. Neveiksmes gadījumā testēšana tiek pārtraukta un tests netiek turpināts.

Līdzīgi tiek izmantota 3-kvadrātu diagramma un 3-pakāpju skala.

Subjektīvā testēšana: 3. Fāze

Abstrakto atbilžu skala

Lai veiktu subjektīvās testēšanas 3.fāzi, tests ir jāsaista ar kaut ko, kas cilvēkam ir ļoti svarīgs. Piemēram, var atsaukties uz kaut ko, ko objektīvā izvērtēšanas laikā cilvēks atzīmēja kā sev ārkārtīgi svarīgu.

2-pakāpju svarīgums

Respondents tiek instruēts, ka testēšanā intervētājs izmantos svarīguma pakāpes. Augšējā pakāpe atbilst „ļoti svarīgam” un apakšējā atbilde atbilst „nesvarīgam”. Ja cilvēks uzskata, ka kaut kas ir svarīgs, jānorāda uz augšējo pakāpi, ja nesvarīgs – uz apakšējo. Ja respondents šaubās, instrukcija jāatkārto.

- Intervētājs atsaucas uz personīgo īpašumu, kas cilvēkam ir svarīgs.

“Vai ir Jums ļoti svarīgs?”

- “Kura pakāpe atbilst, ja tas ir svarīgs?”

- “Kura pakāpe atbilst, ja tas nav svarīgs?”

Ja respondents izpilda uzdevumu, jāpāriet pie 3-pakāpju problēmas.

Ja respondents neizpilda uzdevumu, jānoskaidro, vai respondents vēlas, lai atkārtotu instrukciju. Ja nē, tad jāatkārto uzdevums. Ja respondents kļūdas atkārtoti, testu neturpina.

3-pakāpju svarīgums

Respondents tiek instruēts, ka testēšanā intervētājs izmantos trīs pakāpes, kur vidējā pakāpe atbilst „daļēji svarīgs”. Turpmākās darbības ir tādas pašas kā vērtējot 2-pakāpju svarīguma skalu.

1.jautājums: Ja kaut kas ir ļoti svarīgs, kur Jūs to atzīmētu uz skalas?

2.jautājums: Ja nesvarīgs?

3.jautājums: Ja diezgan svarīgs?

Ja respondents veiksmīgi izpilda uzdevumu, tad var pāriet pie apmierinātības jēdziena izpratnes testa izpildīšanas. Ja cilvēks neizpilda uzdevumu, jāatgriežas pie 2-pakāpju problēmas un subjektīvā anketa jāaizpilda pēc binārās izvēles skalas.

Apmierinātības jēdziena izpratnes tests

Testa mērķis ir izvērtēt, vai respondents izprot jēdzienu „apmierināts”. Lai veiktu testu, intervētājam ir nepieciešami priecīgas un bēdīgas „sejiņas” attēli. Intervētājs respondentam paskaidro, kura sejiņa ir priecīga un kura bēdīga, vienlaikus norādot uz tām.

Jautājums: „Kas Tevi iepriecina?”

Atbilde – X

Jautājums: „Ja Tev jāpasaka, cik priecīgs esi par X, uz kuru no sejiņām Tu norādītu?”

Ja respondents izdara pareizu izvēli, atzīmē (√), ja nepareizu, atzīmē(x).

Jautājums: „Kas Tevi apbēdina?”

Atbilde – Y

Jautājums: „Ja Tev jāpasaka, cik bēdīgs esi par Y, uz kuru no sejiņām Tu norādītu?”

Ja respondents izdara pareizu izvēli, atzīmē (√), ja nepareizu, atzīmē(x).

Ja respondents veiksmīgi izpilda uzdevumu, tad var pāriet pie 3-pakāpju problēmas

Ja respondents neizpilda uzdevumu, jāpārlicinās, vai respondents vēlas, lai tiktu atkārtoti izskaidrotas instrukcijas. Ja respondents nevēlas, lai instrukcija tiktu atkārtota, tad atkārtoti jāmēģina veikt uzdevums. Ja respondents atkārtoti nespēj veikt uzdevumu, subjektīvās izvērtēšanas anketu dzīves kvalitātes novērtēšanā neizmanto.

3-sejiņu uzdevums. Respondentam tiek vēlreiz parādītas sejiņas, bet jau trīs sejiņas, kur bez smaidīgā un bēdīgās sejiņas ir nopietna sejiņa.

1.jautājums: „Ja Tu jūties laimīgs par kaut ko, uz kuru sejiņu Tu norādītu?”

2.jautājums: „Ja Tu jūties ļoti bēdīgs par kaut ko, uz kuru sejiņu Tu norādītu?”

3.jautājums: „Ja Tu jūties ne laimīgs, ne bēdīgs par kaut ko, uz kuru sejiņu Tu norādītu?”

Ja respondents izdara pareizu izvēli, atzīmē (√), ja nepareizu, atzīmē(x).

Ja respondents veiksmīgi izpilda uzdevumu, tad var pāriet pie dzīves kvalitātes novērtējuma subjektīvās anketas aizpildīšanas. Ja cilvēks neizpilda uzdevumu, jāatgriežas pie 2-pakāpju problēmas un subjektīvā anketa jāaizpilda pēc binārās izvēles skalas.

Literatūras avoti

Bonham, G.S., Basehart, S., Schalock, R.L., Marchand, C.G., Kirchner, N., & Rumenap, J.M. (2004). Consumer based quality of life assessment. *Mental Retardation*, 42 (5).

Cummins, R.A. (1997). Assessing quality of life. In R.I.Brown (Ed.), *Assessing quality of life for people with Disabilities: Models, research and practice*. London: Stanley Thornes Publishes Ltd.

Harteley, S.L.&MacLean, W.EJr. (2006). A review of the reliability and validity of likert-type scales for people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50 (Part II).

Loon, J., Hove, G., Schalock, R.L., Claes, C. (2009). Personal outcome scale administration and standardization manual. Stichting Arduin. Universiteit Gent.

Schalock, R.L.&Felce, D. (2004). Quality of life and subjective well-being: Conceptual and measurement issues. In E.Emerson, C.Hatton, T.Thompson, and T.R.Parmenter (Eds.), *International handbook of applied research in intellectual Disabilities*. London: John Wiley and Sons, Ltd.

Schalock, R.L., Gardner, J.F.&Brandley, V.J.(2007). *Quality of life for persons with intellectual and other developmental Disabilities: Applications across individuals, organizations, communities, and systems*. Washington, DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.